

MÓRA ARNOLD - CSABAI ZOLTÁN

Tegzeslárvák (Trichoptera) a Rakaca-patakvidékről*Bevezetés*

A Rakaca-patakvidék igen gazdag kis, gyors és lassan folyó patakokban és csermelyekben, amelyek rendkívül változatos élőhelyeket biztosítanak a tegzesek számára. Az élőhelyi változatosságot tovább növelik a különböző típusú állóvizek és vizenyős területek (mocsarak, mocsárrétek, a Rakaca-víztároló). Ennek ellenére a területen eddig nem végeztek átfogó Tegzesfaunisztikai felmérést, ami eredményeképpen nagyon kevés előfordulási adat ismert, így Rakaca-patakvidékről mindössze NÓGRÁDI (1998), ill. UHERKOVICH és NÓGRÁDI (2002) számol be szórvány gyűjtések eredményeiről. Jelen dolgozatban 34 faj szerepel, amelyek közül 24-et eddig még nem jeleztek a területről. Összesítve, Rakaca-patakvidékről 45 tegzesfaj előfordulása bizonyított. Ez alapján az mondható, hogy a régió Magyarország tegzesfaunisztikai szempontból legkevésbé feltárt területei közé tartozik.

A 2001. évben végzett tegzesfaunisztikai vizsgálatok során a Rakaca-patakvidék területén 22 víztérben [1. táblázat; térképen ábrázolva CSABAI és MÓRA (2002) munkájában] gyűjtöttünk tegzeslárvákat. A vizsgált vízterek között állóvizek és vízfolyások egyaránt megtalálhatók. Az 1. táblázatban a terület neve után megadtuk: zárójelben a terület közigazgatási hovatartozását, a mintavételi hely pontos koordinátáit, illetve a megfelelő 10x10 km-es UTM-hálónégyszet kódját (DÉVAI et al. 1997).

A tegzeslárvák gyűjtését 0,5 mm szembőségű kézhálósval, a növényzet között, illetve a patakmedrekben „kick and sweep” módszerrel végeztük, amelyet a kövek felszínéről való közvetlen kézi egyeléssel egészítettünk ki. A lárvákat 70%-os etilalkoholban tartósítottuk, majd laboratóriumban sztereomikroszkóp segítségével határoztuk meg. A határozáshoz EDINGTON és HILDREW (1981), PITSCH (1993), SOLEM és GULLEFORS (1996), SOLEM és JOHANSSON (1991), WALLACE és WALLACE (1983), WALLACE és munkatársai (1990), illetve WARINGER és GRAF (1997) munkáit használtuk fel. A fajok neveit MORSE (2001) jegyzéke alapján adtuk meg.

Víztér	Hosszúság	Szélesség	UTM
Barakonyi-patak (Rakacaszend)	20°49'28"	48°27'09"	DU86
Bátor-patak (Felsőgagy)	21°00'38"	48°26'50"	EU06
Debréte-patak (Rakacaszend)	20°51'23"	48°27'32"	DU86
Janka-patak, déli terület (Szászfű)	20°55'05"	48°27'38"	DU96
"Kadobeci- völgyi patak" (Rakaca)	20°52'28"	48°27'46"	DU96
Kányi-patak (Büttös)	21°00'32"	48°29'04"	EU07
"Keresztétei" patak (Szászfű)	20°56'32"	48°28'01"	DU96
Martonyi patak (Szalonna)	20°46'23"	48°27'20"	DU86
Perecsei-patak (Perecse)	20°58'58"	48°29'01"	DU97
Rakaca-patak (Büttös)	21°01'03"	48°28'35"	EU06
Rakaca-patak (Krasznokvajda)	20°58'27"	48°28'02"	DU96
Rakaca-patak (Mészes)	20°47'44"	48°26'33"	DU86
Rakaca-patak (Rakacaszend)	20°50'56"	48°27'18"	DU86
Rakaca-patak (Szalonna)	20°44'27"	48°26'26"	DU86
Rakaca-patak (Szemere)	21°06'04"	48°28'51"	EU06
Rakaca-patak, a	20°49'30"	48°27'04"	DU86
Barakonyi-pataknál (Rakacaszend)			
Rakaca-patak, Mély-árok (Rakacaszend)	20°51'35"	48°27'14"	DU86
Rakaca- víztároló (Szalonna)	20°47'50"	48°27'00"	DU86
Sas-patak (Tornaszentjakab)	20°52'08"	48°31'11"	DU97
"Sas-patak rétje" (Tornaszentjakab)	20°52'05"	48°31'10"	DU97
"Szemerei rét" (Szemere) ^	21°06'10"	48°28'55"	EU06
Viszlói-patak (Viszló)	20°53'26"	48°29'04"	DU97

1. táblázat. A Rakaca-patakvidék területén vizsgált vízterek.

Eredmények

A 2001. évben végzett tegzesfaunisztikai vizsgálataink során a Rakaca-patakvidékről 34 tegzesfaj előfordulását mutattuk ki. Ezek közül kiemelendő, természetvédelmi és faunisztikai szempontból jelentős fajok: *Polycentropus flavomaculatus*, *Oligostomis reticulatum*, *Annitella obscurata*, *Potamophylax cingulatus*. A megtalált fajokat családonkénti bontásban soroljuk fel. Minden fajról rövid jellemzést adunk, majd felsoroljuk azoknak a területeknek a nevét, ahonnan a faj előkerült.

HYDROPSYCHIDAE

Hydropsyche angustipennis Curtis, 1834 — Európa és hazánk egyik leggyakoribb szövőtegzes faja. — Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak (Szalonna); Sas-patak (Tornaszentjakab).

Hydropsyche bulbifera McLachlan, 1878 — Magyarországon a hegy- és dombvidéki patakok jellemző faja, az Alföldön nagyon ritka. Előfordulása a víz tisztaságát jelzi. — Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak (Szalonna); Rakaca-patak, a Barakonyi-patakánál (Rakacaszend).

Hydropsyche pellucidula (Curtis, 1834) — Magyarországon a hegy- és dombvidékeken a gyorsabb patakokban mindenhol megtalálható. A terület egyik leggyakoribb tegzése. — Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak (Szalonna); Rakaca-patak, a Barakonyi-pataknál (Rakacaszend); Sas-patak (Tornaszentjakab).

Hydropsyche saxonica McLachlan, 1884 — Hegyvidékeinken mindenhol előfordul, a gyorsabb folyású patakokban gyakori, habár az utóbbi évtizedben megritkult. A régió egyik jellemző szövőtegzése. — Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak, a Barakonyi-pataknál (Rakacaszend); Rakaca-patak, Mély-árok (Rakacaszend).

POLYCENTROPODIDAE

Cyrnus trimaculatus (Curtis, 1834) — Hegyvidékeinken elterjedt, de sehol sem gyakori. — Rakaca-patak (Rakacaszend).

Plectrocnemia conspersa (Curtis, 1834) — Hegyvidékeinken gyakori és elterjedt, a gyorsabb patakok és források jellemző faja. — Debréte-patak (Rakacaszend); Perecsei-patak (Perecse); Sas-patak (Tornaszentjakab).

Polycentropus flavomaculatus (Pictet, 1834) — Hegyvidéki patakjaink egyik ritka tegzése. Jelenléte a víz tisztaságára utal. — Rakaca-patak (Rakacaszend).

PSYCHOMYIDAE

Lype reducta (Hagen, 1868) — Magyarországon a hegyvidéki, nem szennyezett patakokban, forrásokban elterjedt, az alföldi vízfolyásokban ritka. — Rakaca-patak (Büttös); Rakaca-patak, a Barakonyi-pataknál (Rakacaszend).

PHRYGANEIDAE

Oligostomis reticulatum (Linnaeus, 1761) — Magyarországon nem gyakori, az Észak-Magyarországi-Középhegységben kifejezetten ritka (FISLI 2000). — Janka-patak, déli terület (Szászfa); Rakaca-patak (Szemere).

Trichostegia minor (Curtis, 1834) — Lápokat, mocsarakat kedvelő faj. Magyarország hegyvidékein gyakorinak mondható. A Dunántúlon elterjedtebb, mint az Észak-Magyarországi-Középhegységben, az Alföldön nagyon ritka. — Rakaca-patak (Szemere); "Szemerei rét" (Szemere).

LIMNEPHILIDAE

Anabolia furcata Brauer, 1857 — Hazánkban a hegy- és domb vidéki patakokban közönséges, gyakran megtalálható a kisebb vízfolyások alföldre lenyúló, hegylábi szakaszain is. Jól tűri a szennyezést. A Rakaca-patakvidék egyik leggyakoribb tegzése. — Barakonyi-patak (Rakacaszend); Debréte-patak (Rakacaszend); "Keresztétei"patak (Szászfa); Martonyi patak (Szalonna); Rakaca-patak (Büttös); Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Meszes); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak (Szalonna); Rakaca-patak, a Barakonyi-

pataknál (Rakacaszend); Rakaca-patak, Mély-árok (Rakacaszend); Sas-patak (Tornaszentjakab).

Annitella obscurata (McLachlan, 1856) — Hegyvidéki faj, hazánkban az Aggteleki-karszt területéről, a Tohonya-völgyből és a Ménés-völgyből került elő első ízben (NÓGRÁDI 1992). Azóta a Zempléni-hegységben is bizonyították előfordulását (NÓGRÁDI 1998). Szlovákiában a faj gyakori, magyarországi előkerülése nem számított meglepetésnek. A szennyezett vizeket is elviseli. — Martonyi patak (Szalonna), Sas-patak (Tornaszentjakab).

Chaetopteryx fusca Brauer, 1857 — Hazánkban viszonylag elterjedt és gyakori, a hegyvidéki kisebb patakok, források köves-kavicsos aljzatú szakaszait kedveli. — Sas-patak (Tornaszentjakab).

Glyptotaelius pellucidus (Retzius, 1783) — Magyarországon elterjedt és gyakori, főleg hegy- és dombvidéken. — Barakonyi-patak (Rakacaszend); Bátor-patak (Felsőgagy); Rakaca-patak (Szemere).

Grammotaulius nigropunctatus (Retzius, 1783) — Hazánkban hegy- és síkvidéken egyaránt gyakori. — "Sas-patak rétje" (Tornaszentjakab).

Halesus digitatus (Schrank, 1781) — Hazánkban hegyvidéken elterjedt és gyakori, csaknem minden kisebb vízfolyásban megtalálható. — Kányi-patak (Büttös); "Keresztétei" patak (Szászfa); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak, Mély-árok (Rakacaszend).

Halesus tessellatus (Rambur, 1842) — Hazánk hegyvidékein, hegylábi területein elterjedt és gyakori. A Rakaca-patakvidék kisebb patakjainak jellemző faja, gyakoribb, mint a *H. digitatus*. — Kányi-patak (Büttös); "Keresztétei" patak (Szászfa); Rakaca-patak (Büttös); Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak (Szalonna); Rakaca-patak, a Barakonyi-pataknál (Rakacaszend); Rakaca-patak, Mély-árok (Rakacaszend); Sas-patak (Tornaszentjakab).

Ironoquia dubia (Stephens, 1837) — Magyarországon elterjedt és gyakori faj, a középhegységi kis patakokban szinte mindenhol megtalálható. A Rakaca-patakvidék kis patakjainak egyik leggyakoribb, jellemző tegzése. — Barakonyi-patak (Rakacaszend); Debréte-patak (Rakacaszend); Janka-patak, déli terület (Szászfa); "Kadobeci-völgyi patak" (Rakaca); Kányi-patak (Büttös); "Keresztétei" patak (Szászfa); Percsei-patak (Percse); Rakaca-patak (Büttös); Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Szemere); Sas-patak (Tornaszentjakab); Viszlói-patak (Viszló).

Limnephilus auricula Curtis, 1834 — Magyarországon elterjedt és közönséges, az Alföldön kevésbé gyakori. — Rakaca-patak (Szemere); "Szemerei rét" (Szemere); Rakaca-víztároló (Szalonna); "Sas-patak rétje" (Tornaszentjakab).

Limnephilus extricatus McLachlan, 1865 — Hegyvidékeinken elterjedt, de nem gyakori faj, az Alföldön még nem találták. — Rakaca-patak (Büttös).

Limnephilus flavicornis (Fabricius, 1787) — Sík- és dombvidékeinken mindenhol közönséges, az alföldi, mocsárinövényzettel gazdagon benőtt vizek leggyakoribb mocsáritegzése. — Debréte-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak (Szalonna).

Limnephilus hirsutus (Pictet, 1834) — Magyarországon elterjedt, de nem gyakori faj, az utóbbi években megritkult. Főleg hegyvidéken fordul elő. — Debréte-patak (Rakacaszend).

Limnephilus lunatus Curtis, 1834 — Hazánkban a hegy- és dombvidéki patakok, állóvizek leggyakoribb mocsáritegzese, az Alföldön jóval ritkább és az áramló vizeket preferálja. A Rakaca-patakvidék leggyakoribb tegzese. — Barakonyi-patak (Rakacaszend); Bátor-patak (Felsőgagy); Debréte-patak (Rakacaszend); Janka-patak, déli rétje (Szászfa); "Kadobeci-völgyi patak" (Rakaca); Kányi-patak (Büttös); "Keresztétei" patak (Szászfa); Martonyi patak (Szalonna); Rakaca-patak (Büttös); Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Meszes); Rakaca-patak (Szalonna); Rakaca-patak (Szemere); Viszlói-patak (Viszló).

Limnephilus rhombicus Linnaeus, 1758 — Magyarországon hegyvidékein gyakori és elterjedt, az Alföldre csak kóborló példányai jutnak el. A Rakaca-patakvidék egyik gyakori mocsáritegzese-faja. — Barakonyi-patak (Rakacaszend); Bátor-patak (Felsőgagy); Debréte-patak (Rakacaszend); Kányi-patak (Büttös); "Keresztétei" patak (Szászfa); Martonyi patak (Szalonna); Percsei-patak (Percse); Rakaca-patak (Büttös); Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Szalonna); Sas-patak (Tornaszentjakab); "Sas-patak rétje" (Tornaszentjakab).

Limnephilus sparsus Curtis, 1834 — Hazánkban elterjedt, de nem túl gyakori faj, főleg hegy- és dombvidéken fordul elő. Kedveli a mocsaras, fűvel és sással borított időszakos vizeket. — "Szemerei rét" (Szemere).

Micropterna nycterobia McLachlan, 1875 — Hazánkban a hegyvidéki patakok gyakorinak mondható tegzese-faja. — Rakaca-patak (Büttös).

Micropterna testacea (Gmelin, 1798) — Magyarországon elterjedt, de viszonylag ritka faj, hegyvidéki patakok lassan áramló szakaszait kedveli. — Debréte-patak (Rakacaszend); Kányi-patak (Büttös); Rakaca-patak (Büttös); Rakaca-patak (Krasznokvajda).

Potamophylax cingulatus (Stephens, 1837) — Hegyvidéki területeinkről több helyről ismert, de meglehetősen ritka faj. — Rakaca-patak (Krasznokvajda).

Potamophylax rotundipennis (Brauer, 1857) — Hazánkban gyakori, hegyvidéki, hegyaljai lassan folyó patakokban sokfelé megtalálható. Az erősen szennyezett vizekben is megél. A Rakaca-patakvidék patakjainak egyik jellemző tegzese. — Barakonyi-patak (Rakacaszend); Kányi-patak (Büttös); "Keresztétei" patak (Szászfa); Percsei-patak (Percse); Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak (Szalonna); Rakaca-patak, a Barakonyi-pataknál (Rakacaszend); Rakaca-patak, Mély-árok (Rakacaszend); Sas-patak (Tornaszentjakab).

Stenophylax permistus McLachlan, 1895 — Magyarországon a hegyvidéki vízfolyásokban elterjedt faj, az Alföldre csak kóborló példányai vetődnek. — Barakonyi-patak (Rakacaszend); Bátor-patak (Felsőgagy); Janka-patak, déli rétje (Szászfa); Rakaca-patak (Szemere).

GOERIDAE

Goera pilosa (Fabricius, 1775) — Hazánkban a hegy- és dombvidéki, nem szennyezett vízfolyásokban szinte mindenhol megtalálható. A Rakaca-patak egyik jellemző tegzese-faja. — Rakaca-patak (Krasznokvajda); Rakaca-patak (Rakacaszend); Rakaca-patak (Szalonna); Rakaca-patak, a Barakonyi-pataknál (Rakacaszend); Rakaca-patak, Mély-árok (Rakacaszend).

LEPTOCERIDAE

Mystacides longicornis (Linnaeus, 1758) — Hazánkban elterjedt, a génusz leggyakoribb faja. Állóvizekben és vízfolyásokban egyaránt megtalálható, alföldön csakúgy, mint hegyvidéken. — Rakaca-patak (Büttös); Rakaca-patak (Szalonna).

Oecetis furva (Rambur, 1842) — Magyarországon a növényzettel dúsan benőtt állóvizekben mindenhol gyakori. — Rakaca-víztároló (Szalonna).

SERICOSTOMATIDAE

Notidobia ciliaris (Linnaeus, 1761) — Hazánk domb- és hegyvidékein gyakori faj, főleg a Dunántúlon. Kisebb, időszakos vízfolyásokban is megél. — Debréte-patak (Rakacszend).

T

IRODALOM

- CSABAI, Z., MÓRA, A. 2002. Vízibogarak (Coleoptera: Haliplidae, Dytiscidae, Noteridae, Gyrinidae, Hydrophilidae) a Rakaca-patakvidékről. Calandrella, XII. (in press)
- DÉVAL, GY., MISKOLCZI, M., TÓTH, S. 1997. Egységesítési javaslat a névhasználatra és az UTM rendszerű kódolásra a biotikai adatok lelőhelyeinél. Acta Biol. Debr. Oecol. Hung. 8: 13-42.
- EDINGTON, J.M., HILDREW, A.G. 1981. A key to the caseless caddis larvae of the British Isles with notes on their ecology. Scient. Publ. Freshwat. Biol. Ass. 43, 92 pp.
- FISLI, I. 2000. A Phryganeidae (Trichoptera) család Észak-magyarországi elterjedése. Folia hist.-nat. Mus. matr. 24: 119-126.
- MORSE, J.C. (szerk.) 2001. Trichoptera World Checklist. <http://entweb.clemson.edu/database/trichopt/index.htm>.
- NÓGRÁDI, S. 1992. Five Trichoptera species new to the Hungarian fauna. Folia ent. hung. 52: 181-185.
- NÓGRÁDI, S. 1998. New data to the caddisfly (Trichoptera) fauna of Hungary, IV. Folia ent. hung. 59: 73-78.
- PITSCH, T. 1993. Zur Larvaltaxonomie, Faunistik und Ökologie mitteleuropäischer Fließwasser-Köcherfliegen (Insecta: Trichoptera). Landschaftsentwicklung und Umweltforschung S8, 316 pp.
- SOLEM, J.O., GULLEFORS, B. 1996. Trichoptera, Caddisflies. In: NILSSON, A.N. (szerk.): Aquatic Insects of North Europe - A Taxonomic Handbook., 223-255. Applo Books, Stenstrup, Denmark.
- SOLEM, J.O., JOHANSSON, A. 1991. Larva and biology of Anabolia concentrica (Zetterstedt, 1840) and comments on other Fennoscandian Anabolia spp. (Trichoptera, Limnephilidae). Fauna norv. Ser. B 38: 53-63.
- UHERKOVICH Á., NÓGRÁDI S. 2002. Tegzesek (Trichoptera) a Rakaca-patakvidékről. Calandrella, XII. (in press)

- WALLACE, I.D., WALLACE, B. 1983. A revised key to larvae of the genus *Plectrocnemia* (Polycentropodidae: Trichoptera) in Britain, with notes on *Plectrocnemia brevis* McLachlan. Freshw. Biol. 13: 83-87.
- WALLACE, I.D., WALLACE, B., PHILIPSON, G.N. 1990. A key to the case-bearing caddis larvae of Britain and Ireland. Scient. Publ. Freshwat. Biol. Ass. 51, 237 pp.
- WARINGER, J., GRAF, W. 1997. Atlas der österreichischen Köcherfliegenlarven: unter Einschluss der angrenzenden Gebiete. Facultas-Univ. Verl., Wien, 286 pp.